

# MEĐUNARODNI SKUP VIJEĆA EUROPE "STANJE POKRETNE KULTURNE BAŠTINE U ZEMLJAMA SREDIŠNJE I ISTOČNE EUROPE"

Prag, Češka, 9.-11. studenoga 1993. godine

*Bianka Perčinić-Kavur*

*Zavod za zaštitu spomenika kulture  
Ministarstva kulture i prosvjete,  
Zagreb*

U organizaciji Vijeća Europe, u Pragu je od 9. do 11. studenoga 1993. godine održan međunarodni skup o temi "Stanje pokretne kulturne baštine u zemljama središnje i istočne Europe". Domaćin skupa bilo je Ministarstvo kulture Republike Češke. Osim predstavnika vlada zemalja središnje i istočne Europe, te ostalih europskih zemalja, skupu su prisustvovali predstavnici nekoliko značajnih međunarodnih organizacija kao što su UNESCO i INTERPOL. U ime Republike Hrvatske u radu je sudjelovao prof. Ferdinand Meder, direktor Zavoda za zaštitu spomenika kulture Ministarstva kulture i prosvjete. U svom izlaganju iznio je iskustva u spašavanju pokretnih spomenika kulture za vrijeme agresije na Republiku Hrvatsku u toku 1991./1992. godinu. Tematski, ovaj je skup nastavak intenzivnog angažmana Vijeća Europe na razmatranju problematike zaštite i očuvanja pokretne kulturne baštine. Taj je angažman potaknut spoznajom da su, u ukupnoj aktualnoj politici i praksi očuvanja spomeničke baštine, pokretni spomenici kulture zapostavljeni.

Vijeće Europe odlučilo je svoju pažnju koncentrirati posebno na tri aspekta zaštite pokretnih kulturnih dobara:

- pokretni spomenici kulture i njihova fizička, povijesna, umjetnička, estetska i funkcionalna povezanost s objektima u kojima su smješteni, te očuvanje pokretnih spomenika kao integralnog dijela arhitektonske baštine;
- pomoć zemljama središnje i istočne Europe u rješavanju urgentnih problema zaštite pokretnih spomenika kulture;
- uspostavljanje, u suradnji s drugim međunarodnim organizacijama, mehanizma razmjene informacija o nezakonitom prometu kulturnim dobrima.

Nakon skupa održanog u listopadu 1993. godine u Madridu, posvećenog pitanjima povezanosti spomeničkog inventara i spomeničkih objekata, cilj skupa u Pragu bio je pronalaženje modaliteta bolje međunarodne suradnje na onemogućavanju nezakonite trgovine kulturnim dobrima. Namjera je bila naći odgovore i na upozorenje izražena u Preporuci br. 1172 Vijeća Europe zbog masovne, često nezakonite, "rasprodaje" pokretnih spomenika kulture. Cijene koje umjetnine postižu na tržištu, promjene ekonomskog i pravnog sustava u većini zemalja, vraćanje kulturnih dobara njihovim prvotnim vlasnicima, a posebno sve veće otvaranje granica, osnovni su generatori povećane učestalosti trgovine spomenicima kulture i umjetninama. Zbog zabrinjavajućeg bijega preko granica nacionalnog bogatstva mnogih zemalja, neodgovoda je suradnja svih europskih država.

Problem trgovine kulturnim dobrima nije nov u Europi i nije ograničen

samo na zemlje središnje i istočne Europe, već svom žestinom pogađa i zapadne zemlje. To je potaknulo Vijeće Europe da pristupi reguliranju pitanja trgovine tim dobrima unutar, ali i izvan granica zemalja članica Vijeća. Time se Vijeće Europe pridružilo dugogodišnjim nastojanjima UNESCO-a da unaprijedi instrumente i mjere zaštite pokretnih spomenika kulture od krađe i nezakonitog izvoza. Ovim će nastojanjima sigurno pridonijeti i praški skup na kojem su u vezi s trgovinom umjetninama iznesena zanimljiva iskustva i problemi mnogih zemalja. U brojnim je diskusijama potvrđeno već istaknuto mišljenje, da pitanja konzervacije i zaštite pokretnih spomenika kulture spadaju među najteže probleme u kojima se susreću zemlje središnje i istočne Europe, te je u njihovu rješavanju potrebna djelotvorna međunarodna pomoć i suradnja. U uspostavljanju te suradnje i u provođenju dogovorenih mjera, izuzetno značajno mjesto imaju Vijeće Europe; UNESCO i INTERPOL. Iskazana je, nadalje, zabrinutost zbog učestale ilegalne prodaje spomeničkih predmeta, što je često praćeno krađama, vandalizmom i organiziranim kriminalom.

S obzirom na izražen zahtjev za nužnom koordinacijom, radi sprečavanja nezakonitog prometa kulturnim dobrima, sudionici skupa apelirali su na sve one države koje još nisu prihvatile relevantne međunarodne dokumente, da ih što prije ratificiraju i time omoguće djelotvorniju suradnju na ovom segmentu zaštite spomeničke baštine. Posebno se to odnosi na UNESCO-ovu Konvenciju za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba (Haaške konvencija) i Konvenciju o mjerama za zabranu i sprečavanje nedopuštenog uvoza, izvoza i prijenosa vlasništva kulturnih dobara, te na Konvenciju o prijestupima u odnosu na kulturna dobra Vijeća Europe.

Upozoreno je i na potrebu multidisciplinarnog pristupa rješavanju problema zaštite pokretnih spomenika kulture u donošenju zakonskih i finansijskih propisa, kao i koordiniranog djelovanja službe zaštite spomenika kulture, poreznih, carinskih i policijskih organa, te strukovnih udruženja trgovaca umjetninama.

Uz podsjećanje na izuzetnu važnost postojanja dokumentacije kao i preduvjeta identifikacije pokretnih spomenika kulture, kao i prioritetan zadatak u narednim godinama istaknuta je inventarizacija predmeta u crkvenim, javnim i privatnim zbirka.

Sudionici skupa predložili su da Vijeće Europe, u suradnji s ostalim međunarodnim organizacijama i uz prethodnu analizu informacijskih sustava u pojedinim zemljama, izradi studiju o mogućnostima uspostavljanja mehanizma razmjene informacija o nezakonitoj trgovini kulturnim dobrima.

Izraženo je također žaljenje zbog ratnih razaranja učinjenih nad spomeničkom baštinom na području bivše Jugoslavije. Podržan je i zahtjev da se Haška konvencija izmijeni i dopuni u skladu s uočenim nedostacima u njezinoj primjeni.

Uočavajući urgentnost i složenost problematike očuvanja pokretnih spomenika kulture u zemljama središnje i istočne Europe, uvažavajući potrebu da se i prije cjelovite analize, te nužnih korjenitih zakonodavnih promjena u reguliranju ovih pitanja počnu uklanjati problemi, sudionici skupa predložili su i niz hitnih mjera. One se odnose posebno na inventarizaciju pokretnih spomenika kulture, reguliranje njihova izvoza, informiranje i prosvjeđivanje javnosti, povrat umjetnina iz javnih zbirki njihovim prvotnim vlasnicima, te na reguliranje tržišta.

Tako je, što se inventarizacije tiče, istaknuta nužnost angažiranja i koncentracije državnih službi na predmete najviših spomeničkih kategorija. Predloženo je da se razrade olakšice za vlasnike koji prijave spomeničke predmete radi njihova upisivanja u inventar. Poreznim olakšicama i slobodnom prodajom tih predmeta u zemlji vjerojatno bi se uklonio

prisutan otpor vlasnika upisivanju njihovih predmeta u državne inventare spomenika kulture.

Posebna pozornost posvećena je pitanju izvoza pokretnih spomenika kulture, pri čemu je upozoreno na obvezu državne administracije da razmotri svaki zahtjev za izdavanje izvozne dozvole, uz što jednostavniju proceduru, a svako odbijanje zahtjeva mora biti detaljno argumentirano. U slučaju izvoza neinventiranih umjetnina, vlasnik bi trebao platiti porez. Ako se zabrani izvoz nekog djela, morao bi biti poštovan institut prava prvokupa države. Nezakoniti izvoz spomenika kulture treba sankcionirati konfiskacijom predmeta, a legalni vlasnik u tom bi slučaju postala država. Poželjno bi bilo stimulirati carinske službe premijama od 10% tržišne vrijednosti umjetnina zaplijenjenih pri pokušaju njihova ilegalnog iznošenja iz zemlje.

Kako bi se uspostavila bolja kontrola tržišta, predloženo je da se trgovce umjetninama obveže na vođenje detaljnog registra predmeta, njihove prodaje i kupnje. Pri prometu umjetninama koje su prijavljene državnim organima radi njihova upisa u javni inventar spomenika kulture, predlaže se oslobađanje njihovih prodavača i kupaca od plaćanja poreza.

Za svakoga kupca koji umjetninu kupi od trgovca koji ne vodi registar prodaje, odnosno za kupca koji kupi umjetninu od nepoznate osobe ili umjetninu ilegalno unesenu u zemlju, pretpostavlja se zla namjera, uz poduzimanje odgovarajućih zakonskih sankcija.

Sugerirano je također razmatranje mogućnosti uspostavljanja međunarodnog fonda za financiranje i stimuliranje kupnje umjetnina od strane državnih službi za zaštitu spomenika kulture ili srodnih nacionalnih zaklada. Za uzvrat, umjetnine kupljene na taj način bile bi na raspolaganju za izlaganje u svim zemljama članicama toga fonda.

Upozoreno je na potrebu vrlo pažljiva pristupa pitanju povrata spomeničkih predmeta iz javnih zbirki njihovim prvotnim vlasnicima. Pri tome je preporučeno da se u prvom redu restituiraju djela manje vrijednosti, koja se nalaze u depoima javnih zbirki i ne čine dio povijesne i umjetničke cjeline. I u slučaju zahtjeva vlasnika da mu se vrati spomenički predmet trebalo bi respektirati pravo prvokupa države. Ako se predmet zadrži u javnoj zbirci, ime vlasnika obvezno mora biti naznačeno uz izloženi predmet. Prilikom svake restitucije predmeta vlasniku, ako to nije prethodno učinjeno, nužno je predmet upisati u državni inventar spomenika kulture.

Iskustva zemalja sudionica skupa, zauzeti stavovi i predloženi zaključci još su jednom potvrdili složenost problematike očuvanja pokretnih spomenika kulture, te opravdanost zauzimanja Vijeća Europe da se baš pokretnim spomenicima kulture, posebno pitanjima trgovine, posveti puno veća pozornost. Nadati se da će dani poticaji povećati brigu pojedinih zemalja za njihova pokretna kulturna dobra i učiniti efikasnijom međunarodnu suradnju na sprečavanju nezakonite trgovine pokretnim spomenicima kulture. Ohrabruje svakako činjenica da i u toku 1994. godine Vijeće Europe planira održavanje još jednog skupa o trgovini umjetninama.

Primljeno: 10. 06. 1994.

## SUMMARY

### International Meeting of the Council of Europe on the Theme "The Situation of Movable Heritage in the Countries of Central and Eastern Europe"

by *Bianka Perčinić-Kavur*

*The international meeting on the theme "The Situation of Movable Cultural Heritage in the Countries of Central and Eastern Europe" was hosted by the Ministry of Culture of the Czech Republic from 9 to 11 November 1993 in Prague. The meeting was also attended by the representatives of UNESCO and INTERPOL.*

*The meeting discussed some aspects of the protection of movable cultural property such as preservation of the movable monuments as of an integral part of architectural heritage, the support needed by the countries of Central and Eastern Europe in solving the problems they come across in the complex of preservation of movable cultural monuments, and explored better ways of cooperation in the prevention of illicit traffic in cultural property. Professor Ferdinand Meder, director of the Institute for the Protection of Cultural Monuments of the Ministry of Education and Culture of the Republic of Croatia, attended the meeting as one of the representatives of Croatia and reported on the experience gained in the efforts to save movable cultural monuments in the time of the aggression on Croatia during 1992 and 1993.*